

אבות פרק א

לגוף טוב משתיקה • ר"ל בעניני הגוף השתיקה מדה טובה • אבל בל"ח לריך לדבר דוקא בפה מלא • כמחול' עירובין (ל"ד) ע"פ כי חיים הם למולאיהם בפה ואף על פי כן לא תחשוב שהלימוד עיקר אלא המעשה • וכל

המרבית דברים מביא הט"א והל"ז בלכות דר"ג (פ"א) מאדס הראשון שהוסיף מדעתו לחוה חיסור הנגישה בלילן למיגדל מילתא וזא מזה ליד גרשון • ומה שאמר לעיל (פ"א משנה א') ועשו סייג לתורה היינו אס מודיעים להמזון מהו עיקר הדין ומהו הסייג כי אז אף אס יעברו ח"ו על הסייג על עיקר הדין לא יעברו עכ"פ • אבל אלה"ל אמר לחוה גם על הנגישה לזה הקב"ה לכך בא ליד גרשון כי כל המוסיף גורע :

פרק ב רבי אומר איזו היא דרך
 ישראל • ל"ל ע"ד האפשרי ע"פ מה שאמר רבי בתמיד (פ"א כ"ח) איזהו דרך ישראל סיבור לו האדם יאהוב את התוכחות שכל זמן שתוכחה בעולם טובה וזכרה בא לעולם ורעה מסחלקת מן העולם שנאמר ולמוכיחים יענש ועליהם תבוא ברכת

טוב • והנה רבותינו ז"ל במשנה (פ"א פ"א מ"א) הורו לנו אלו דברים שאדם אוכל פירותיהם בעוה"ו כו' • ונראה שרבי כאן בא להוסיף שיש עוד מזה שבעצורה טובה וזכרה בא לעולם והיא מלות התוכחה והא דלא מנו אותה במשנה שס משום כי בדבר הזה הסבירא נוחת שבעצורה יאכל הפירות בעוה"ו כמאמרנו (קידושין מ) הזכות יש לה קרן

ויש לה פירות (ר"ל בעוה"ב) שנאמר אמרו לדיק כי טוב כי פרי מעליהם יאכלו העבירה יש לה קרן ואין לה פירות אלא מה אני מקיים ויאכלו מפרי דרכם עבירה שעושה פירות (ר"ל שהחמיט את הרבים או רבים למדו ממנו) יש לה פירות ושאינה עושה פירות אין לה פירות ע"כ • וה"ל מכש"כ שמויה העושה פירות דסליק חד דרגא משאר המלות שיאכלו פירות אפילו בעוה"ו כמו שעבירה שעושה פירות סליק חד דרגא משאר עבירות • יש לה פירות • מכש"כ מזה שעושה פירות והרי מדה טובה מרובה כו' (יומא ע"ו) •

ואס כן סברא היא שבזכות התוכחה שהיא מזהה העושה פירות שמי"ב רבים משון שבעצורה טובה וזכרה בא לעולם של פירות • ויהיה לדיק וטוב לו • וזה שמביא רחיה

שס מתכחז ולמוכיחים יענש ועליהם תבוא ברכת טוב • היינו שיהיה טוב לו גם בעוה"ו • וז"ל רבי כאן כמ"ס בתמיד איזהו דרך ישראל כו' כל שהיא חפארת לעושה ותפארת לו מן האדם היינו כמלות תוכחה שהיא מזהה העושה פירות לרבים • והבן • [הג"ה וע"י מלות אלו קיומם

וטובם של המאמינים • בעוה"ו וכמאמרנו (ברכות ז') ג' דברים ביקש משה מהקב"ה כו' מ"מ יש לדיק וטוב לו לדיק ורע לו רעע וטוב לו רעע ורע לו ע"כ • ולכאורה הקשה על לדיק ורע לו רעע וטוב לו • אבל באמת זה לא הקשה כלל כמ"ס במדס שהמאמינים נעלו עוה"ב חלקס ולא עוה"ו • וכן אין חלק בעוה"ב אלא למי שעושה מעשה יעקב כמ"ס במעשה דלגטויוטום בע"ג (יו"ד) שאמר לרבי

מצפה יהושע (כס) ולא המדרש עיקר כו' מדרש במיגדל רכס נח (פי"ך) (כ"כ) • וז"ל פנחס רע"מ (ר"ל ע"א) וזס פנח רע"מ (רע"ח ע"ב) סיפויי זוכר חיקון רב (ג' ע"א) זסיקון ע' (ק"ב) • (ט) רשב"ג אומר על ג' דברים כו' • יהושע העירת פ"ד • סל"ג (י"א) • וזס מגילס פ"ג סל"ו ושלשתן בסמוק ח' כו' • מדרש דברים רכס עקב פ"ד ארבע"ג אל חסי מנגלב ברין כו' למח שסנו חכמים על ג' דברים כעולם קיים כו' מדרש תנחומס שופטים פ"ד עס' דרך ארץ וזא סיק סלום :

פרק ב (א) רבי אומר איזו היא דרך
 ישראל • ל"ל ע"ד האפשרי ע"פ מה שאמר רבי בתמיד (פ"א כ"ח) איזהו דרך ישראל סיבור לו האדם יאהוב את התוכחות שכל זמן שתוכחה בעולם טובה וזכרה בא לעולם ורעה מסחלקת מן העולם שנאמר ולמוכיחים יענש ועליהם תבוא ברכת טוב • והנה רבותינו ז"ל במשנה (פ"א פ"א מ"א) הורו לנו אלו דברים שאדם אוכל פירותיהם בעוה"ו כו' • ונראה שרבי כאן בא להוסיף שיש עוד מזה שבעצורה טובה וזכרה בא לעולם והיא מלות התוכחה והא דלא מנו אותה במשנה שס משום כי בדבר הזה הסבירא נוחת שבעצורה יאכל הפירות בעוה"ו כמאמרנו (קידושין מ) הזכות יש לה קרן

לרבי אית לי חולקא לעלמא דלתי א"ל אין כו' א"ל
ההוא בעושה כו' וא"כ ה"ה להיפך - אך הורו לנו רבותינו
ז"ל שיש כמה מצות שסגולתם שבעבורם אוכל אדם
פירותיהם בעוה"ז כמו המטיס צפיה וכן תוכחה וכו"ב -

ע"כ הנה"ח] . והנה ההמונ
עם סוצרים שמצות תוכחה
לא נלעוו רק הרבנים
והדרשנים . אבל בלמח הוא
טעות כי היא מצוה על כל
ישראל . חפ"י ע"ה שרואה
בחבירו דבר מגונה חייב
להוכיחו . והעיקר שצריך
המוניח לכלול ח"ע גם כן
בכלל . כי ח"א שהמוניח
יהיה נקי ומי יאמר זכיתי
לבי וגו' :

עוד י"ל ע"ס מ"ט לעיל
(פ"א מ"ו) כי צעניני
העבודה טוב להתייעז עם
חמר . כי חפ"י ציונים ית"ר
גם כן שופטין (כמ"ט בנרכות
ס"א) . ור"ל הוא הידיין שלו
מפתחו ומראה לו היתר לכל
הפעמים . אבל כשיתייעז עם
חבירו ילרו אינו קרוב אליו
כ"כ להטעהו לז"א שם בחמיר
יאהב את התוכחות עלות

מאחרים . וכאן חמר לבאר חיזהו דרך ישרה שיבור
לו האדם בלי התייעזות מאחרים - ויבור לו לעלמו
אזי כל דרך איש ישר צעניני ויעשה כל שהיא
תפארת כו' ראה לומר לשם גאולה כבוד ותפארת :
[הנה"ח ויבאר עוד ע"ד מליצה מה"כ (משלי כ"ו) כמים
הפנים לפנים כן לב האדם לאדם . כי הנה ידוע כי כל
הסובל במומו פוסל (קידושין ע"י) . וכי מי שהוא אך לבב
לא ירגיש כלל ערמת וחפאי הנריות - אך מי שהוא בעלמו
כן יערים ומלוכלך בחפאים הוא מרגיש מיד בחבירו
העושה כמעשהו והכרת פשעי חבירו הוא כמו מראה
מלוטשה המראה לאדם זורה כזרותו אם לבן ואם מוחס
והרואה זורה מפותח במראה הלא ידע כי בנפשו הוא

לו מן האדם (ב) והוי זהיר במצוה
קלה כבחמורה שאין אתה יודע מתן
שכרן של מצות (ג) והוי מחשב
הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר
עבירה כנגד הפסדה הסתכל בשלישה
דברים ואין אתה בא לידי עבירה
(ד) דע מה למעלה מוכך עין
רואה ואוון שומעת (ה) וכל מעשיך
בספר נכתבים :

מצפה יהושע (ב) והוי זהיר כו' [נדדים ל"ט] : ע'
ספרי ראה (פסוקא פ"ב) (ל"ח פ"ב) מדרש
(ש"ס פ"ד) (מ"ב פ"ב) וס' קט"ו (פ"ד פ"ב) וע' מדרש
שומר טוב פ' (ח פ"ב) שני חכמים בלשון הכאסה
כיו זכיר כו' ועיין מה דמי אליהו רכס (פ"ח) משני
שמחה קול ה"ס כמחורב ואם ע"ז כה למדת שקלא
שמחה כתי ט"א כמחורב : (ג) והוי כחשב האבאר
כו' . [ב"ב ע"ח ע"ב] מדרש במדבר רכס כהא פ"ד
(רכ"ט) יעו"ט . (ד) דע מה למעלה כו' . מדרש
משלי ס' (כ"ג ע"א) מלאן אמרו דע כו' . וס"ק משפטים
(קט"ז ע"ב) דאחמר באורייתא ע"י' דע מה כו' וס"ק
שופטים רע"ח (פ"רס ע"א) ובסוף מיקונים מיקון ס'
(קמ"א ע"א) . (ס) וכל מעשיך בספר כו' . פ' וס"ק
מדרש כעולם חיי שרם (קמ"א ע"א) כל שובדי דב"כ
כפיסין כו' וס' ומי (רכ"ז רכ"ז) :

ולבונו הוא נרדף . וז"ש כמים הפנים לפנים הזורה אשר
רואה לעומתו במים כן זורה עלמו כן לב האדם לאדם
מה שהוא רואה ומכיר בחבירו גם בקרבו חשכון העול
והתעלם הלוה . ומה שרואה חסא בחבירו הוא בעלמו
ישפוט במעשיו כי יש בו אחרו
חפא . אבל אמרו (נעשים פ"ב
מ"ה) כל הנעשים אדם רואה
חוץ מנעמי עלמו . וע"ד מליצה
כל הנעשים של חבירו אדם רואה
ומצאו ע"ז . אך אינו רואה
ע"ז נעמי עלמו לומר הלא על
כי בקרבי כל אלה לבך אני
מכיר בפשעי חבירי . ולכן הוסיף
התנא שיראה על עלמו כמו
שראה על חבירו וכנ"ל . וז"א
חיזהו דרך ישרה כו' כל שהיא
תפארת כו' ותפארת לו מן האדם
שילמוד כל אופני עניניו כמו
שראה ומתדמה על חבירו וידון
מוה על עלמו] :

ויתבאר עוד כי להיות
טבע האדם עלול
לחטוא . הן מצד גשמותו והן
מטאת פיתוי היצר אשר נשתה
אחריו . לזה הסביל המסילה
רבינו הק' לאמר כי ג' מדות
בחטאים אשר יחטא האדם
א' במזיד ב' אומר מותר ג' בלי כוונה . ובעו"ה
השגנות מכשילות יותר כי כל איש הישראלי בודאי
לא יאבה שמוע בקול היצר המפתהו להזיד אם לא
שתאחוס יחטפהו היצר ושה"ב (משלי י"ב) יתח
מריהו לריק ודרך רשעים תחטע ירלה כי הרשע
יודע כי הדין טוב ממנו . רק היצר יתעה הרשעים .
ואין זה רק במעט הפעמים . אבל שוגג קשה מאוד
כמשא"ה (משלי י"ט) גם בלא דעת נפש לא טוב
ואך צרנגלים חוטא . יראה לכלול ב' מויי שגנות אומר
מוחר ככלל בלא דעת ובלי כוונה ככלל באך צרנגלים
וגו' שאינו מסתכל בצרכיו וע"ז נתקל . ופשע
יחשב עבור שאינו מסתכל . וממחמת זה יבואו כל
השגנות

השגנות כמ"ט (ההלים מ"ט) עון עקבי יסובני ודרשו רז"ל אין אני מתירא מעצירות גדולות שבידי רק מעוונות שאני דש בעקבי ראה לומר הן מחמת הרגל או מחמת שאיני מבזוק וזהו עון עקבי ועכ"פ הוא עון ומסבב עלי כמה וכמה. ומי שכבר הורגל בלי להתבונן מ"מ יחליל להרגיל עצמו להתבונן כמשה"כ (משל ד') פלס מעגל רגלך וגו' וכתיב רגלך חסר יו"ד וכתיב זה דרשו רז"ל (עירונין י"ב:) ע"פ אס תשיב משבת רגלך חסר יו"ד שפי' אפי' רגל אחד חוץ לתחום. אף אלו נאמר כן כאן ר"ל אף אס ברגל אחד עצרת תמוט השני' וכמשה"כ (מיכה ו') שמור פתחי פיך ר"ל אף אס כבר פיך פתוח תשמור לשונך מחטוא. והגה על החסאים אשר היצר מראה לו דרך התיר טוב לשמוע ולהתיטץ עם חבירו או לראות על אחרים וכנ"ל יתאוצ את החוכמות או שכל שתפארת לו מן האדם. ועל שונג בלא כוונה אמר הוי זהיר כו' שישחלו ויתבונן בדרכיו לכל יעברנה. וכנגד מיד אמר הוי מחשב כו' כי להשמר מזדוונות בעת אשה ילך תאותו חוקפו ובעת שבה העבירה לידו קשה לפרוש והרובי ז"ד בזה"ב היו מתירין עלמן למיתה. רק הענה היעולה שיהי' מחשב מקודם ביראת ה' קודם בוא דבר עבירה לידו [וע' מ"ט לקמן פ"ג מ"א הסהלו כו'] ויסחלל חמיד בזה' דברים ואז ילל ולא יבוא כלל לשום עבירה. והגדיל התנא והפליא לפשות להודיענו חומר עון השונג והוא מ"ט וכל מעשיך בספר נכתבים. עפי' מ"ט זה כמה כי האדם הוא כמרכז המחוזה אשר עם קטנותו בנפשו מעט יתעסק כל העיגול. כן האדם מחקן ומקלקל במעשיו כל העולמות וגם צדיבור אחד יכול לחקן ולקלקל. ובהיותו כן גם בשונג יוכל לקלקל כל העולמות כי מכל מעשיו נעשה רושם למעלה מסוב ועד רע. (והרע שעשה הוא בעצמו מענישו כמארז"ל רשעים מעמיקים להם גיהנם ר"ל הרשעים עלמן הם המעמיקים. ולהיפך הדיקים עטרויתן בראשיתן ר"ל עטרות של עלמן (ועמ"ש במשנת כל ישראל) וד"ל). כי בחכמה נפלאה ברא ה' את האדם רמ"מ חברים נגד רמ"מ מ"ע. ושם"ה גידין נגד ל"ח. ובכל אבר שעושה מלוא מחקנו ומוסיף

לו אור וכן בזה"פ. וזה השכר והעינש בעוה"ב כי מפי עליון לא חלא הרע רק בעת הבריאה תיקן פינה ויסוד כל תמוט לעד. וא"כ גם בשונג נרשם למעלה ויחסר ממנו האור. ודוגמת מלכותא דארעא אס יתחייב אחד מלוהבי המלך מיחה בעשותו דבר נגד חוקי המלך הגה בריות המלך באהבתו למלטהו ממהומה מות ולסלות לו ומי. אבל אס יאכל חורבו סס המות האס יוכל המלך למלט נפשו. ואף אס שנג הסס יעשה כשצטו. וזה משארז"ל (צ"ק י"ג) כל האומר הקב"ה וחתן הוא יוותרו חיו. כי חיד יוותר את אשר כבר עשהו והוטצב ציורי בראשית לא ישוה. וכי שופה שקילקל ישוה עליו סדרי בראשית. ובמדרש הוסיף יתר ביאור ואמר בזה הלשון יוותרו מעשי והוא ע"ד סס המות כי חיד יוותר מעוהי באכלו סס המות. ובהו יבואר מאחז"ל (עירונין י"ט.) בשבס ז' שמות לגיהנם ופריד והאיכא תפחה ומשי יהוא כל משתפחה בילרו נוכל שמה. ולכלאורה יפלה כי משתמחל על השמות של גיהנם על טעם נקראו ומה זה תשובה. אך יבואר כי ז' שמות לילר הרע (פוכה כ"ג.) וכנגדן ז' שמות לגיהנם. וכל המשתפה ביה"ר מש ז' יפול לעומת זה בגיהנם משם זה המיוחד לו אך בלותו המדריגה עלמה כל המשתפה ביותר חפל ביותר. וזהו מעמיקים להם גיהנם. א"כ סס הכלי של הגיהנם תפחה. אך המדות והמדריגות בו הם ז' שמות. וזהו כוונת הגמרא בתירוט ואמרו ערוך מאחמול תפחה. ע"ד מארז"ל (עירונין כ"ג.) היום לעשותם ומחר לקבל שכרם. וא"כ העומד בעוה"ב העוה"ז אללו הוא יוס אחמול וד"ל. או ע"ד מארז"ל כי הגיהנם היה קודם שכברא העולם ואז לא היה המדריגות רק סס הכלי שלו תפחה כל המשתפה בילרו נוכל בשחת. וזה שאמר דע מה למעלה ממך. ר"ל מה תפעל למעלה ממעשיך. כי עין רואה כו'. ר"ל גם בראיה תרשם למעלה. ואמר כל מעשיך כל לרבות אפי' שונג וכנ"ל. וד"ל :

אז יאמר איזהו דרך ישרה כו' רז"ל אמרו בסוכה (ג"ב:) על יתה"ר בחהלה דומה להלך ואח"כ לאורח

לאורה ואחר כך לאיש שנאמר ויצא הלך לאיש העשיר ויחמול לקחת מאלו ומצקרו לאורה וכת' ויעשה לאיש וגו' והענין לשמות הללו כי במעשה דוד המשילו לעשיר החומל לקחת מאלו ליתן לפני והיה צעירו עני אחד שהיה לו רק שה אחד ולקח העשיר השם ולעני עשאה. והענין הוא שהי' הרע בחלה מראה לאדם הדבר למנוה כדי שימשוך אחר הדבר ואחר כך רוצה הי'ה"ר שיעשה הדבר צמוד ע"כ כיון שמושך אחרו קאת מראה לו הרע כדי שיהיה מויד ואינו פורש כיון שכבר נמשך אחריו ומתחלה מראה לו שמוטל השם לפני ועושה זה מנוה שמחיה נפש העני. ואח"כ מראה לו המנוה יוחר קטנה רק לאורה. ואח"כ מראה לו לאיש ואין בו מנוה כלל רק סעודת מריעות ומ"מ נוטל-כן היה מעשה דוד בחמה נראה הי'חר כמאחז"ל (שנת ל"ו) כל היוצא למלחמת צ"ד גט כריתות כותב לאשתו ואח"כ רצה לשלוח את אוריו לבינתו. והיה בטל הגט וכוונתו היה לשם שמים. למטן לא יהיה חלול השם ורצה להסתיר הדבר ואח"כ עשה דבר עון בצרכיהו אשר העמיד את אוריה על המקום שהרג שם. ולכן לרי' בחינה ועיונה טובא צפת יעשה האדם דבר פן חרמית הי'ה"ר הוא ומסמא את העין. והבחינה הוא שכל דבר שאין בו שום פניות גאוה וממון ודאי אין כאן מרמה וד"ל. ואמר חיזהו דרך ישרה שיבור לו ר"ל מן המעשה שיבור האדם כל מה שהיא תפארת לעושה ר"ל לעלמו לא ממון ולא גאוה ותפארת לו מן האדם ר"ל שיצבור מאלו הב' דרכים וישאר דרכו זכה :

או יאמר כי העיקר צבוח האדם להתקרב אל ה' ולטהר גבר יראה כי כל מעשיו לה' יהיו קבועים לא יעברו הן זמנו לאורה כמועד חיי יום ילמוד צבחה"ד לא ישוב מפני כל אף אם יהיה לו עסק גדול וכן לעבודה. ואילו ין קרעים חלבים נומה. ואם כי העוסק תמיד לא יעשה תמיד לשמה. מ"מ לא ייח עסקו בצביל זה כי הוא פיתוי הי'ר לאמר לא תעשה לפני כל והוי הנע נכת ועבוד מאהבה ומתחבו לטוב יוחר מיל"ט. וכוונתו כי זה צדדלי לא יעשה האדם תמיד ויתבטל לגמרי. אבל אם ילמוד תמיד יצבר הי"ט עד כי

יצא כ"ס ללמוד לשמה. ועכ"ז ירוויח גם כן מה שלמד שלא לשמה. וגם הוא מצבוח גדול לצבוח לשמה מאם לא ילמוד כלל. וכן במעשה המלות אם רוח הי'ר הזקן וכסיל יעלה עליו את מקומו כל ייח. ואם לא יהיה לשמה עכ"פ הוא עושה המנוה. אבל אם ימתין עד שתחולל דעתו עליו לכוון הכוונה מי יודע אם יגיע לעשות המנוה. ולמשל חפילין יודע עינים להגיע כל החושים ומחשבות המוח לעבודתו ית"ש. ואם ימתין עד שיתקק דבר זה במחשבתו ואם ילצשם. היה הולך כל המנוה בלא חפילין אך רוח מניחן אז בנקל יבוא לירי מחשבה זו. [הנ"ה שמעתי מאדוע"ר טוחן עטם לשבח על אשר התפלה של ראש מפורדת לארבעה בחים. והתפלה של יד מחוברת יחד. והעטם כי בראש של ד' חושים. ראייה שמיעה ריח דיבור. וכו' מפורדות. אזניס לשמוע עינים לראות השלשן מדבר האף מריח. וכן בו ית"ש יש בחינות אלו. בסוד ספירות עליונות. וכן בגוף האדם יש ד' חושים כמאחז"ל (ברכות פ"א) לב מבין כליוה ועשות עטל שוחק ורוח המישוש. אמנם כולן בחיבור אחד הן מכוון. וכן בחי' הלל בסוד הספירות. ומאנו בכחוב (דברים י"א) ארץ וגו' עיני ה'. וכן (ישעיה ה') באני ה' צבאות. וכן כי יום נקם בלבי (ישעיה ס"ג) וכן (יחזקאל א') יד ה' וכן דברים. הכל בסוד ספירות העליונות והכחוב הוא כדי לספר את האון ע"ד משל ודמיון (וכזה בא דוד לגנות עובדי הפסל באמרו (תהלים קע"ז) פה להם ולא ידברו ר"ל כי אם אלהים המה זה לבד כדאי בזיון אשר יש להם פה. ונוסף ע"ז הנכות כי גם לא ידברו וכן כולם שם). לכן בשל ראש משודים נגד הד' חושים המפורדים. ובתפלה של יד מחוברים נגד הד' חושים אשר בתוך הגוף והמה בחשיבה א' וכל אחד מעבר חוש אחד. וארז"ל (ברכות ו'). הני תפלין דמרי עלמא מה כתיב בהו. כי ממשיך שפע ברכות מספירות העליונות. וד"ל. ע"כ ההנ"ה. וכן בכל הדברים מועיל הקביעות צהם והוא עיקר העבודה. וזה מאחז"ל (פסחים ל"ו) לעולם יעסוק אדם בחורה ובמות אף שלא לשמה ולכאורה וכו' ח"ו לעולם יעסוק שלא לשמה. אך כוונתם שילמוד לעולם חוק ולא יעבור בלי מנרעת ח"ו. ואם כי בלימוד תמיד לא יוכל לעשות תמיד לשמה. מ"מ לא ייח קביעותו מפני זה

כי מזה יבוא לידי כוונה האמיתית. כי התורה חף שלא לשמה מחליש כח היר. ואם ברזל הוא מתפוצץ. ולכל אשר יתפוצץ יטון. וזוהי יתורץ קו' התוס' (פסחים ל'): הא אמריק העוסק בתורה שלא לשמה נוח לו שלא נברא. ולפ"ז יתורץ כי אם מיירי שלומד רק פ"ח ואותו פעם ג"כ לומד שלא לשמה. אבל כחן מיירי בקביעות וד"ל. לז"א חיזוהו דרך ישרה שיבור לו האדם ר"ל עכשיו שהוא עדיין צורך ולא ראה אור יבורר חף שלא לשמה כל שחפארת לו מן האדם. וכן אמר (מכיל"ו) הגיד לך אדם מה טוב וגו' עשות משפט והאבהת חסד והלצט לכת. כמאחז"ל (סוכה מ"פ): ותורת חסד על לשונה. וכי יש תורה שאינה של חסד כו' אלא תורה לשמה זו תורה של חסד כו'. לזה אמר עשות משפט. ר"ל הלימוד התמידי תקבע והיינו תעשה משפט דבר יום ביומו ואפי' אינו לשמה ואינו של חסד. כי הלימוד לשמה נקרא חסד כי עושה לפנים משורת הדין. כי החוב מוטל ללמוד ואם לומד כפועל חובו זכו נקרא עשות משפט היינו הדין. והאבהת חסד ר"ל זה יאהב שיהיה של חסד והיינו לשמה. והלצט לכת היינו ג"כ לשמה לא לתפארת להתהדר לבני אדם כזה יאהב ויתפוצץ לעשותו. אבל מ"מ לא ימנע מהמשפט בהעדר החסד. וכן אמר דוד (ההלים א'): כ"א בתורת ה' חפלו ובהתורתי יגהה יומם ולילה. ר"ל תורת ה' והיינו לשמה יראה. אבל מ"מ גם בהעדרו לא ימנע מלעסוק אפי' שלא לשמה. לז"א ובהתורתי והיינו שלא לשמה שהתורה היא שלו להגאחו יגהה יומם ולילה. והוהר זה רק במקום קביעות שיהיה זהיר מאוד לכל יחסר המונח:

והנה האדם הוא חמיד עולה ויורד ובעת ירידתו דמה לו כי כל מה שעושה עכשיו מן התורה וזמן העבודה אינו כלל בלב שלם ואין מלצח לו והיה רוצה לנוח ולהתגרות בשינה עד יעבור אותו הזמן וישוב לזריזותו. וזה ידוע הרבה להולך בדרך התורה. אבל באמת אינו כן כי האדם בנקל יוכל לעלות למודריגותו אם הוא עוסק אפי' ע"י התרגלות משלח יעסוק כלל כי יתרחק מן התורה ויתר יקשה לו להזדרז עוד. ועל זה אמר

הכחוב (קלה י') אם רוח המושל תעלה עליך. כלומר היר הרע הזקן וכסיל ויתפוצץ להתגבר עליך מ"מ מקומך אל הנח כי מרפא יניח חטאים גדולים. וידוע שמפאת התורה אנו מכונים בשם בניס. וה' ית"ש מגלה סודו כאב לבנו אהבו. והמאות המה כלווי ארון לעבדו. ולכן לנו מבקשים בתפלה השיבנו אבינו לתורתך ובעבודה אנו אומרים לשון מלך וקרבתו מלכנו לעבודתך וד"ל. ובאנשים אשר עבודתם זכה בלי שום כוונה פרט גם העבודה הגדל אללם עד שחפא דוגמת הבן לאביו רק לכבוד אביו לנחת רוח לפניו. ולהיפך אם ירד אז תורהו גם כן מלא מחשבות און ומרמה ואינו רק במודריגות עבד לאדונו. ומ"מ גם אז אל ירף ממנה עד אשר ישוב לאיתנו להאשון. ודרך הדיקוס הגמולטיס להיות בתורה כבן ובעבודה כעבד. וז"ש (משלי ו') לר בני מות אביך ואל תעש תורת אמן. ר"ל אפי' המורה אנו מלך היום לעשות שיהיה בגדר הבן לאביו ואל תעש תורת אמן. מ"מ אם נפלה ממודריגתך עד שאף התורה שלך ג"כ רק בגדר עבד לאדונו. מ"מ אל תעש ואל הנח מזה. ואמך היינו מלכות ידוע וד"ל. וז"ש אח"כ:

ורקוי זהיר במצוה קלה כבהמורה. כמו אם ילמוד אדם תורה שלא לשמה. אם כן היא אך מזה קלה ולא חמורה. לכן אמר והוי זהיר במצוה קלה גם בעת שהיא קלה כי גם אז שכרה גדול:

שאין אתה יודע מתן בו'. ר"ל אמר טעם ע"ז לפי שאין אלה יודע בו' שאינו מושג אפי' לנביאים. ועין לא ראתה (כמ"ש ברכות ל"ד) ובדבר יקר כזה חייך יאמר לא אטרח בקלה ששכרה מועט הואיל והאכר אינו תכליתו רק נלחי עד שגם שר מזה קלה חייך יודע ואינו מושג חף לנביאים:

ורקוי מחשב הפסד מצוה בו'. אמר לעושה שלא לשמה כנ"ל אשר יתכן שיכין לעושר וכמאחז"ל (ע"ג י"ט). כל העוסק בתורה נכסו מלצחין לו. ואם יודמן לו על ידי המורה היפך זה היינו שיוכרח לקבל הפסד גדול עתה אמר כי מ"מ

מ"מ חששה המלוה כי השכר שמור כפלי כפליים
גם בעולם הזה :

הסתכל בו' דע מה למעלה ממך • אמר חף
כי האדם זוכה לשם טוב • אבל יבחין
מה למעלה ששם אינו חשוב כלום • ומכריזין עליו
כרוזין ביטין • יבחין האדם מה מחשיבים אותו
למעלה וד"ל • או יאמר

והרי זהיר במצוה קלה בבחמורה כי מהקלה
יוכל לקבל לפעמים שכר יותר מעל החמורה
כי מהחמורה אפשר שפורש מגודל יראת חומר
העונש לחומר הטבירה • אבל בקלה פורש רק
מיראת הצורא ית"ש המלוה עליו • או יאמר והוי
זהיר בו' • ר"ל בשעה שחששנה יהיה צהירות
ובדקדוק כבחמורה • אבל אם יודמן לך קלה
וחמורה וכגון אם חדם טובע צנהר להיללו
וכדומה מן מלות החמורים יעשה רק החמור
יודחה הקל • והנה החורה נקראת חמורה גנד
שאר כל המלות כי האדם מוזר עליה לעסוק
בה ולשמרה יומם ולילה • וגם ח"ת גנד כולם •
ומ"מ ארז"ל (מועק ט') שהמלות שא"א ע"י אחרים
מחויב להפסיק תורתו עבוס • וע"ו גם כן גזר
חומר והזהיר והוי זהיר במלוה קלה בו' :

שאיין אתה יודע מתן שכרן של מצות • יתכן
ע"ד לחות ע"פ מ"ש (סנהדרין קי"א) ופיערה
פיה לבלי חוק • ח"א למי שמשייר אפי' חק אחד •
וח"א אפי' לא למד אלא חוק אחד • והנה
לפ"ו אם לומד ואפי' אינו עוסק במלוה לא
יפול לגיהנם • אבל אם כמ"ד השני אם יחסיר
אפי' רק מלוה קלה לא השלים חוקו ויפול צגיהנם
עבודה • ומי מאתנו עלה שמים וירד לידע משפט
ה' אשר לדקו איך היא הלכה למעלה • לז"א
שאיין אתה יודע בו' ושמה דוקא עד שקיים כולם :
עין רואה בו' ר"ל שר"ך האדם ללייר במחשבתו
תמיד • כ"א היה אדם אחד עומד ממעל לו
ורואה כל פרטי מעשיו ושומע כל דבריו בדקדוק
עלום וכוחו הכל צפונם בודאי חיל ורעדה
יאחזו לאמר מה זה • כ"ש וק"ו כשיייר האדם
שהקב"ה אשר מלא כה"כ הוא רואה ומשגיח על
כל תנועה קלה שלו ושומע כל דיבור קל שלו •

והקב"ה הוא מקור עלם הראיה והשמועה •
והאדם חף שהוא רואה ושומע • עדיין אינו יודע
אמיתת מחשבתו של הצירי • אבל הקב"ה בוחן כליות
ולצ' וכמ"ש (שמואל א' ט"ו) כי האדם יראה
לעיניו וה' יראה ללבב • והכל נכתב ונרשם למעלה
בספר הזכרונות • והמעשים בעלמם בצורתם
נחקקים למעלה • וכמ"ש (קהלת י"ג) כי את כל
מעשה האלהים יביא במשפט • ומדלא כתיב כי
על כל מעשה • הכוונה אמנם כי המעשה בעלמא
צורתה יביא אלהים במשפט • [א"ה וע' בס' עשרה
מאמרות (חקור דין ח"צ פי"ג) • יודע עתה בצבע
כשתודע ידיעת הדעגראטיס כנודע • וד"ל] וז"ש וכל
מעשיך בספר נכתבים • המעשים נכתבים בעלמא
וכשיתבונן צוה האדם בודאי אימה ופחד יאחזו
ויראה בעינא פקוחא על כל פרטי עניניו שיהיה
עליו"ט ושלא יבוא לידי עבירה ועון כלל • ואלו
הג' דברים הם הג' בחי' מחשבה דיבור מעשה
עין הוא בחי' מחשבה כמ"ש וה' יראה ללבב •
אוזן הוא בחי' דיבור ששומע הדיבור • וכל מעשיך
הוא מעשה :

אז יאמר הסתכל בו' דע מה למעלה ממך •
יובן עפ"י [ע' גפס החיים פ"א שער א' וע' הג"ה
בראש פרק ד' שער א'] • מ"ש נעשה אדם בללמנו
כדמותו • כי הנה הרמב"ם כתב כי הללם אינן
כוונתו ממש ח"ו • כי אינן לו שום תמונה • אך פי'
הללם שיש לאדם השתוות מה • ומ"ש דמות הוא
כמו (ההלים ק"ג) דמיתי לקאת מדבר ודאי שלא
היה לו דמות הקאת רק השתוות מה • והענין
השתוות אדם לקונו וגם מה שדימה אותו לללם
אלהים ולא לשאר שמים יבואר כי ידוע שם אלהים
הוא בעל כח • כי שרי מעלה ומטה כל יודעי
דת ודין וכן המזלות יקראו בשם אלהים • אך
הקב"ה הוא אלהי אלהים וקוראים לו אלהא דלהא
(מנחות ק"י) כי הוא בעל כח האמתי מכולם • כי
כל המזלות שיש להם כח כמו השמש שיש לה כח
לביטול הפירות וסגולת הזהב והירח שיש בה כח
להצטיל חיים • וכן הכוכבים וכל צבא השמים •
הנה כחם אינם שלהם ח"ו אך בכל רגע מקבלים
כח ומיות מהקב"ה והוא מחיה וממיה את כולם
ויחי

ואינו כמעשה צו"ר שאחר גמר מלאכתו חינו יכול לפנות עוד אף הוא ית"ש כל מעשיו צידו כחומר ציד היוצר צטרס גמר מלאכתו וזכר יוס מחדש ועושם ואינו ילוייר ח"ו העדר השגחתו יהיו כולם תמים ונכרתים כולם כבדג יצלו . ולכך נקראים אלהים אחרים ר"ל הכח חינו שלהם רק ממנו ית"ש כי הוא משפיע הכח והם מקבלים החיות והויה מעולם שעליהם וגבוה מעל גבוה וגבוה עליהם עד צעל כח האמתי ולכך נאמר (ירמיה י"ד) וה' אלהים אמת מפני שהוא צעל הכחות כולם האמתי . ובאדם ג"כ כלל השי"ת הכחות כולם . ויש

הוא צה' אהלל דבר . ובאלהים אהלל דבר זה מדה"ר . ואותו הכח ניתן באדם . חצ"ד כתבו גם כן הפילוסופים כי יש ג' חורים במוח האדם ומזה יוצאים ג' כחות חצ"ד א"כ כל הכחות נתן ה' לאדם . כח הראיה

ב (ו) רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא אומר יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ שיגיעת שניהם משכחת מצפה יהושע (ו) ר"ג בשרי"ה אומר יפה ת"ת בו . פ' פוס' ישנים יומא (פ"ט פ"ג) ד"ס תבוסה כו' מדרש קטלת רכב ו' וי"ד מונה חכמה כשיש עמם נחלס דהניק טמן בלכות ר"ג בשרי"ס אומר יפה פ"ט כו' מדרש במדבר רנ"ט פ' גא' פ"ג (רנ"ט) כלום נבטן זו הסוד שזריכה לנבול בשמיים טובים ככה"ל דהניק יפה פ"ט כו' זוכר מרש בראשית מדרש בעולם (ח' פ"ט) ז"ך כאלס להשחול בדרך ארץ ולפנות עתים לפורים ולפיות עמלו כ"י הדברים מפני שיגיעת שריכה מכחם טון :

יט למעלה ונקרא עין וישט באדם מהכח שלמעלה שמסר לו השי"ת וד"ל . לז"א דע מה למעלה ממך ר"ל כי למעלה הכל הוא ממך קלקול או תיקון ונרשמים שם כל מעשך צרושם הפגם או התיקון : וכי גוף האדם הוא צבר עפר מן האדמה הכל ואין צו מועיל רק לכל דבר טוב מתעורר כח רוחני מהנפש הקדוש ועושה המלואה

ולהיפך העצירה ח"ו ולאחר עשיית המלואה או העצירה מסתלק הכח ההוא זה הולך לשרשו ומקבל נועם עליון אף צחית האדם מ"מ חלקי הנפש המתדבקים צעח עשיית המלואה המה צעזן מתענגים והרעים צביהנם צחיו . ואחר מוחו זה צעזמו השכר כי כל חלקיו הנוצרים מתדבקים כאחד והיו לאגודה אחת והלבש אחת מחלשות חלוקא דרבנן . ולהיפך נעשה חלילה בגד לזאים והגלגך לכל יתדבקו וזהו כף הקלע כחות נפשו אחת הנה ואחת הנה ר"ל ודי צוה למצין . וזה בצספר נכהצים ר"ל מעלמן ע"י הרשימה הנעשה למעלה ע"י הפגם או התיקון :

יפה ת"ת עם דרך ארץ כו' . ר"ל כי רצח אמר (ברכות ל"ה:) לתלמידיו ציומי ניסן וציומי ששרי לא תתחזו קמחי כי היכי דלא תיטרדו בצמונייכו כולה שחא ומלילה לומר שיפנו לבצם אך לחיי שעה כל היום ויתבטלו ממש מת"ת . אך באמת גם בצעסקם צחיי שעה כוונתם ומתבצחם לן צעומקה של הלכה . כמו צועז זורה הגורן ויטצ לבו . ודרשו רח"ל (מדרש דות רנ"ט ב' פ' ד') ויטצ לבו שפעק צד"ת . וזהו מ"ש (ברכות ע"ט) הרבה עשו כרצו ישמעאל ועלתה צידם כו' וזהו יפה

זכרו

זכרו למשול על אצח השמים וכסיליהם וגם כל העולמות נפעלים ע"י מעשיו הן לטוב והן לפקל ולעלקלקלות . וכמאמר שלמה הע"ה (משלי ג') ה' צחכמה יסד ארץ כוון שמים צחצונה צדעתו תהומות נבקשו וגו' בני אל ילזו מעיניך . ר"ל אמר כמבקשו בני ידידי . חוס נח ותמול על המלאכה היקרה הזאת והזהר לרגל המלאכה לכל תקלקלה ולכל לעקמה וז"ש בני אל ילזו שלא תהא ללזו ומליז כל העולמות ואמר מעיניך ר"ל ע"י עיניך כי אף ע"י ראייה אחת מתקן או מקלקל כמה עולמות כמארו"ל (ברכות ס"ד) א"ת צניך אלא צוניך ר"ל צוני עולמות . ולהיפך ח"ו מהרסך ומחריבך ממך ילאו . לז"א צללם אלהים ר"ל גם הוא כדמות אלהים צעל הכחות כולם וכי גם הוא צונה עולמות ומחריבן [ע' נפש החיים שער ח' פ"ד דף י"ב ע"ג] כי באדם כלולים ג"כ כל הכחות כי נשמחו בגנוי מרומים היא למעלה מכל העולמות וכולם מקבלים חיות ממנו והוא אלמעי כביכול לשיושג צסיבחו קלח מפעלות חמים דעים : ויותר מכל לומר כי השי"ת חינו מושג כלל ולא מכל לומר עליו שם כלל רק כל שמותיו הם פעולותיו כשפועל במדת הרחמים נקרא בשם הוי"ה ברוך

תורה עם דרך ארץ • ר"ל שגם בשעת דרך ארץ יהיה חושב בתורה שיצטע שיהיה ר"ל הנוף הפונה לכרמו ולטסקו והמנוח למחשבתו במלאכת ה' משכחת עון • [וישעו"ד בתורה ובתפלה שהיא

במקום קרבן חטו מחשבין מחשבות זרות מעסקי הפרנסה • והלואי שכנגד זה גם בשעת טסק הפרנסה תהיה המחשבה מרודה גד"ח • ולא תאמר ח"א לטסקו בד"א כלל לז"א וכל תורה שאין עמה מלאכה טוסה בטלה • כי הרבה טשו כרשב"י ולא עלתה בידם • [וע' נאורך בנפס"ה טע"א פרק ס' • ובשאר העתקת מוסתק כאלו מהמבאר סם] :

וכל העמלים עם הצבור בו • כי בהיות פרנס המחנאה על הציבור שלה לשם שמים עונו חמור (ראה י"ז • מנינה ה') • והלוי ע"ז

יראה למוט להשחלל בל"ז • ולז"א חשבו זאת בלבבכם ובדלתי לא תחנאו • דהיינו כהדמו בנפשכם שאין אחס העושים רק אחס טפלים לציבור • לז"א עם הציבור בו • וזכות אבותם מסייעם ולא בודאי לא תחנאו • ולא תקבלו כל השכר כאלו עשיחם בטלמכס בלי מסייע :

שזכות אבותם מסייעתן וצדקתם עומדת בו • ע"פ מ"ש החום' (שבת כ"ה) • דאף שתמה זכות אבות • אבל בריח אבות לא תמה • ח"ש שזכות אבותם בו • ואף כשתמה זכותם אבל צדקתם עומדת לעד מה שכבר ילא מפי הקב"ה ונכנס עמהם צדיק להושיע לצדיקם וזה שאמר ולצדקתם עומדת כי לשון צדיק נלמך לפעמים על מי שילא צדיק בדימו • אף שבאמת אין לו זכות • כמ"ס בסנהדרין (ל"ג) • ע"פ נקי ולדיק אל תהרג ע"ש • וז"ש כאלו ולצדקתם עומדת לעד • דרוו זהירין בו' נראין באוהבין בו' • ומלא

עון וכל תורה שאין עמה מלאכה טוסה בטלה וגוררת עון (י) וכל העמלים עם הציבור יהיו עמלים עמהם לשם שמים שזכות אבותם מסייעתן וצדקתם עומדת לעד ואתם מעלה אני עליכם שכר הרבה כאלו עשייתם : ג הוו זהירין במי שאין מקרבין לו לאדם אלא לצורך עצמן נראין באוהבין בשעת הנאתן ואין עומדין לו לאדם בשעת דחקו : ד הוא היה אומר עשה רצונו ברצונך כדי שיעשה רצונך ברצונו בשל רצונך מפני רצונו כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונך • הלל אומר

מצפה יהושע (י) וכל העמלים עם הציבור בו' פ' פה ד"א רבס פרק י"ח :

ההנחו היא שגלה וע"ו מתפארת התורה (משלי ח') אני אהבי אהב ומשחרי ימלאוני ר"ל אני אהב ולא כההבה הג"ל שהיא רק בעת מעשה כ"א אף משחרי ימלאוני שאף בעידנא דלא עסיק בה חגוני מנגה מיסורין (טוסיה כ"ה) • וגם אפשר לפרש לשון משחרי כי הוא נופל על מי שהיה הדבר בידו ומאבדה ממנו ומחפש אחריה כן הוא הדבר בפרוש מן התורה • והיה מהישר אף אם יראה לשוב אחריה לא יסייעוהו למלאו אותה ולזכות לכתרה של תורה ולא כן הוא אחי רק מ"מ ימלאוני • ודי בזה רב חסד :

הוא היה אומר עשה רצונו ברצונך בו' • לפי שאמר לעיל יפה ת"ת עם דרך ארץ • יש מקום לטעות בלשמו שהדרך ארץ עיקר והתורה טפילה מ"ו •

כנ"ה ע' הו"י הזכר טשה רצונו כרצונך ר"ל לטחות תחלוק את היום לחצאין • שלא תהיה מלאכתך עיקר והתורה טפילה מ"ו כי הגה המלאכה לריכה שתהיה רק כדי חייתו כדי שיהיה לו פנאי לטסקו חמ"כ בתורה כמ"ס רבא ביומי ניסן בו' כנ"ל כי היכי דלא חיטרדו במוזייכו כולה שתא • ובהו יעשה לך הקב"ה רצונך כרצונו • ר"ל שאפי" העת שחטסקו בפרנסה יחשב לך הקדוש ב"ה כאלו טסקת בתורה אחר שהפרנסה לא היה רק על אופן הג"ל ולא סגי בללו הכי כדי שלא להטיל עלמו על הציבור • וע"ו אחז"ל (ברכות ח') • גדול הנהנה מיניעט כפו יוחר מירח שמים דחילו גבי הנהנה מיניעטו כתיב אשריך וטוב לך אשריך בעוה"ז וטוב לך לעוה"ב • וחילו בירח שמים כתיב אשרי איש ירא ה' וחילו וטוב לך לא כתיב • ולכאורה תמוה דח"כ משמע שאין לירח שמים חלק לעוה"ב מ"ו כי טוב לך פי' לעוה"ב

אבות

פרק ב

לעוה"ב כמש"ל. אבל הנראה כי הנהגה מביע
 כפו פירושו שהוא עוסק בפרנסה מעט כדי חיותו
 שלא להטיל עלמו על הליבור ושאר כל היום עוסק
 בתורה עליו הכתוב אומר אשריך וטוב לך ר"ל
 שכל הטוב בעוה"ב יהיה רק לך לבדך ואין לזרים
 חלק. אבל הירא שמים שאינו עוסק כלל בפרנסה
 רק בתורה תמיד ומטיל עלמו על הליבור שישפיקו
 לו ח"כ שכל תורתו לא לו לבדו יהיה כי גם
 למחזיקים אותו בקיום חיותו יש להם חלק ושכר
 טוב בעמלו כענין ישאכר וזבולון וז"ל ואילו בירא
 שמים לא כתיב וטוב לך דווקא. וז"ל:

א יאמר עשה ראונו כו'. כי דרך האדם אם
 יבנה לו בית או יעשה לו מלבוש אומר כיון
 שאני עושה חטאה מן המובחר למען יעמוד ימים
 רבים (אף שהוא יותר ביוקר ובמרגל צפוני דאיני
 לומר מה שגראה שהוא יוקר הוא באמת זול). כן
 אם האדם עושה מצוה או לומד תורה יעשה על
 דהיותו טוב ויותר אמת:

א יפורש כי לפעמים אדם עושה לחבירו דבר
 אשר מן הדיון חינו מחוייב לעשות לו כך רק
 למען השלום ולמלאות ראונו חבירו עושה והוא
 בטוח שגם חבירו יעשה ראונו ככה כשילטרך. כן
 אח"ל (ברכות כ'): אמרו מה"ש לפני הקב"ה רבש"ע
 כתבת בתורתך אשר לא ישא פנים כו' איך לא אשא
 פנים כו' והם מדקדקים על עצמם עד כוית כו'.
 וז"ל כדו שיעשה ראונו כראונו. ואמר עשה ראונו
 כראונוך אף מה שאיך רולה. מ"מ תעשה למען
 ראונו ה' ית"ש כאלו היית רולה. ומלריגה יותר
 גבוה אמר בטל ראונו מפני ראונו היינו שלא יהיה
 לו לאדם ראונו עצמו כלל בכל ענינו ועסקיו רק
 ישליך ראונו מנגד ויסתכל רק על ראונו הקב"ה
 ואלו לא יחסר לו כל טוב. וכמ"ש דוד המלך ע"ה
 (ההלים כ"ג): ה' רועי לא אחסר [ובפירושו על שה"ש
 ע"פ אם לא תדעי לך היפה בנשים הרחיב המחבר
 בזה ואמר. כי הנה הבטחון האמת המשילו דוד
 ללאן אשר כל מחסורם הוא על הרועה ואין אחס
 יודע עד מה כן ישליך האדם יהבו על ה' בבטחו כי
 הוא יכלכלהו. וז"ל דוד ה' רועי הוא אלי כרועה
 ללאן הן אותם. וא"כ איפוא לא אחסר ואף מה

שגראה לי נגד ראונו באמת הוא אך לטובתי.
 והמשיל לו מהלאך. אשר לפעמים יראה לו השם
 לעלות ממקום שכנו והרועה לא יניח אותה לנו
 חנה ואנה והשם לא יבין למה אשר באמת כונת
 הרועה לטוב יען כי אך פה מקום מרעה דען
 וטוב וז"ל בגלות דשא ירביני מה שהוא מרביץ
 אותי על מקומי הוא למען הגאות דשא אשר פה.
 ולפעמים נהפוך הוא. כי השם רואה לנו ולהרגיע
 והרועה לא יניח אותה לנו ומנהל אותה הלאה
 נגד ראונו. ובאמת הוא לטובה יען כי שם מי
 מנוחות ולריך לשחות אחר חכילה וז"ל על מי
 מנוחות ינהלני מה שמנהל אותי ממקומי הוא
 למען המי מנוחות אשר שם. כן הקב"ה רועה
 אותנו. וכשרואה מצבו לא טוב מעתיק אותנו
 ע"ד אחר ואנחנו כאשר לא נדע ולא נבין הטוב
 הפזון בזה לנו מטעמים אחרים ובאחרית אז
 מתבוננים אחרים כי בחמלת ה' עלינו עשה לנו
 כואת. ואמר עוד גם כי אלך בגיא אלמות וגו'. כי
 לפעמים רואים אחרים כי גם באחרית הדבר לא
 נלחם מזה שום טוב. והוא רק ענין רע אשר נתן לו
 ה' לעשות בו. ע"ז אמר דוד המלך ע"ה גם כי אלך
 בגיא אלמות שהוא כולו רע עכ"ל לא אירא רע. כי
 מסתמא לריך לקבל יסורין להודוך חומרו המבדיל
 אותו לבין לבין קונו וז"ל כי אתה עמדי. שבתך
 ומשענתך המה ינחמוני. [אי"ה הכונה כי יש שני
 מקלות מקל טועם ומקל חובלים. מקל טועם אשר הוא
 לאדם למשענת להחליך בחוץ ונקרא משענת ומקל חובלים
 אשר בו מיסרים ומכים לאיש ונקרא שבע נוגש. וז"ל הן
 שבתך הוא מנת דין. והן משענתך הוא מנת הרחמים.
 שיהיה כאחד ינחמוני בידעי כי הכל לטובה]. וז"ל בעל
 השיר בשה"ש אם לא תדעי לך שאל תדעי את
 עצמך כלל ולא יהיה לך שום ראונו עצמי כ"א
 היפה בנשים העושה ראונו בעלה. לא לך בעקבי
 האלון כדרך שהאלון עושים סרים אך למשמעת ראונו
 הרועים. ורעי את גדיוחיך על משכנות הרועים
 ע"ש]. וז"ל התנא כאן בטל ראונו מפני ראונו
 שלא יהיה לך ראונו מאומה כ"א ראונו הקב"ה ואלו
 יבטל הקב"ה ראונו אחרים המעבדים ומונעים
 טובהך מפני ראונו. וז"ל במשלי (פ"ג) ברעות ה'

דרכי איש הכוונה הם דרכי איש הוא רק רעות ה' שאין לו רצון בעלמנו כ"ח מה שרואה השי"ת ומבטל רצונו מפני רצון הבורא. אז גם איביו ישלים אחרו ומבטל רצון אחרים מפני רצונו וכנ"ל. ויראה עוד באמרו עשה רצונו בו'.

(ח) אל תפרוש מן הצבור (ט) ואל תאמן בעצמך עד יום מותך ואל תדין את חברך עד שתגיע למקומו ואל תאמר דבר שאי אפשר לשמוע שסופו להשמע (י"ד) ואל תאמר לכשאפנה אשנה שמה לא תפנה: **ה** הוא היה אומר (יא) אין בור ירא חמא (יב) ולא עם הארץ חסיד (יג) ולא הבישן למד ולא הקפדן מלמד ולא כל המרבה בסחורה מחכים (יד) ובמקום שאין אנשים השתדל להיות איש: ו (טו) אף הוא ראה גולגלת אחת שצפה על פני המים אמר לה על דאמפת אטפוך וסוף

חולי סופו להשמע: ואל תאמר לכשאפנה אשנה בו' ילא תאמר הן אני היום מלוכך בחטאים ומחשבת און ומה בצע כי אעסוק בתורה ולענף בחלאת עומאתי הוד יסי'. אך לכשאפנה דרך ואטרה ללמוד תורה לשמה. חבל ז"ח כי לימוד שלא לשמה הוא מפתח גדול לבוא לידי לשמה כי מבלעדי זה לא ירום איש את ידו נגד הילך הזקן וכסיל (וכמ"ט במשנה א')

ולא הבישן למד • כי אם לא יבוש לא יכשל כי ישיג אם ישאל. כמ"ט (משלי י"ח) לא יחפון כסיל בתבונה כ"ח בהתנלות לבו ר"ל אינו חפץ בתבונה אל"כ רואין אותו מגלה לבו ומודה על האמת שאינו מדין אז סימן הוא כי חפץ בתבונה:

ולא הקפדן בו' • כי אם ישאל פעם אחת ויבטס עליו אז לא יוסיף לשאול ממנו כי יחבייש. וגם באתו פעם לא יקבל השואל את דבריו:

ובמקום שאין אנשים השתדל בו' • ר"ל לקחת העתים טוב להתבודד גם כן ושם גם כן תראה להיות איש. חף כי אין איש רואה עיני ה' משוטטות בכל וגו':

על דאמפת אטפוך בו' • כמשא"כ (משלי א' יו"ד) בני אם יפתוך חטאים אל תבא וגו'. נארצה לרם נלפנה לנקי חסם וגו'. יפתוך משמע יראו לך פנים שמותר לעשות כן באמרת כי אם לא מן השמים נגזר עליו לא מוכל לו. ואם נגזר אין עון כי ע"כ יהרג. חבל האמת אינו כן. כי מנגלין

מצפה ירושע (ח) אל תפרוש בו'. [ש'פנטיס י"א]. לקמן פ"ד מ"ט ב"ח. (ט) ואל תאמן בעצמך בו'. [נכוח כ"ט]. ירושלמי שנה פ"ח ט"ג (פ'). ע"פ מעשה בחסיד א' וכו' זוט"ק וי"ק (כ"ט ע"א). (י) ואל תאמר לכשאפנה בו'. ע' מדרש שומר טוב ק"ט (מ"ט): (יא) אין בור ירא חמא. ירושלמי ברכות פ"ט ב"ח פוספתא ברכות פ"ז כ"ג ע"ג משל ע"ז זוט"ק זו (ל"ג ע"ג) ברישא מטימנא וסקדמת טיקוני זוכר (ס) פ"ג ו' ע"ג. (יב) ולא עם החסיד. ע' טוב' קדושין (פ'). ד"ס לימוד זוט"ק בא (מ"ב ע"א) ושם זו פ"ע (ל"ג ע"ג) ושם פתחם (כ"ב ע"ג) דלוקמוס רבין ולא חסיד בו' דאמרת כבו ולא עם סלקן תמיד וסק' טיקוני זוכר (ו' ע"ג). (יג) ולא הבישן למד. פס' דרך ארץ זוטא פ"ג. (יד) ובמקום שאין אנשים בו'. ע' ברכות (ס"ג) אמר דליס נכר בו'. (טו) אף הוא ראה גולגלת בו'. [סוכס כ"ג ע"א]:

כי גם בדברים נשמייס יראה שיהיה כוונתו לשמים כגון באכילתו לקיום גופו לעבודת בוראו. וכן צפ"ר גם כן. ולא יכיון להנחתו כלל ואם היה אפשר בלא הנחה היה רוצה מלמד. ולפחות שיכיון גם להנחתו וגם לעבודת בוראו. וכן כוון התנא בעמשה הקודמת הוה זחירין בו'. יראה שחזהו לקדש עלמך במותר לך בדבר שהרשות נתונה לך. והתחיל התנא כחן צמדה האמלעית וחמר עשה רצונו בו' ר"ל תשובה ב' הרלוונות תכוין גם לה' גם להנחתך. כרי שיעשה בו'. ר"ל גם זה יקבל באהבה כאלו עשית הכל לרצונו. וחמר כך תגיע למדרגה יותר גבוה שלא תכוין כלל להנחתך וד"ל:

אל תפרוש מן הצבור • במילי דעלמא וכל שכן במילי דשמיא. כי בכנס' של ת"מ יש מהן ראוין להיות לך לרב ויש מהן תלמיד או חבר והרבה קבלתי מרבתי

ומחבירי יותר מהן ומתלמידי יותר כו' וכחן יש הכל. ואל תאמן בעצמך בו'. כי ללמוד יחיד אינו נכון. ואל תאמר ח"ח שאני אומר דבר שאינו הגון. ואל תדין את חבירך בו' ואל תאמר דבר שא"ל לשמוע בו' ר"ל אם תלמוד עם חבר אל תאמר שסברתו הוא דבר שא"ל לשמוע רק תדקדק

אבות פרק ב

מנגלגין וכו' ומזמינן לפונדק בו' (מכות י'): מרשעים
 ולא רשע בו'. כי יסול הגופל בו'. אש"ג שראוי
 ליסול מ"מ יהיה עליך דמיס. וז"ש אש"ג דעל
 דאטפת אטפוך עכ"ל וסוף מטיפיך יטופון :

או ע"ד מאמר חז"ל (שנה
 ק"ו) מאן דבמחדיס
 יחא גבר אשיד דמחא ולפעמיס
 יחמר הרולח הלא מזלח חסאי'
 להחול גברא. ולמה ענש
 יענש. ע"ל אמר דודאי אס
 לא נחמייב הנהרג לא חוכל
 לו- רק ראוי זה ליסול. וא"כ
 מה היית עושה במצוק
 המתלווה לרס ע"כ היית
 או טבחא או אומנא כמו
 שחזו"ל בפרק מי שהשך.
 א"כ ע"כ אין הכרח ממזלו
 כ"א מעשיו הכריחו להחול
 גברא. לז"ל אף הוא רחא
 וכו' על דאטפת אטפוך ר"ל
 מוקן היה ליהרג ולמות בעומו
 ע"כ. דאס לאו הכי לא היה
 יכול לו. ולכך גם מטיפיך
 יטופון. וד"ל :

מרבה נכסים **מרב**ה
 דאגה. כי הכל
 נגזר אס ילליח אס לאו רק
 דאגה מוסיף בהשתדלותו
 להרבות נכסיו ואין אדם מה
 וחלי תחומו צידו: **מרב**ה

תורה **מרב**ה חיים. אף שנקיית ע"י יסורים
 מ"מ מרבה חיים: **מרב**ה ישיבה **מרב**ה חכמה
 כי בישיבה יש הרבה שהן רבותיו כמ"ש משנה ד'
מרבה עצה **מרב**ה תבונה. מרגלל צפומי'
 דחינשי שאל ענה ועשה כשכלך. ולפ"ל לכאורה
 ענה למה. אך יובן פשוט כי איש מבחון לא יבין
 כל פנימיות הענין במה שמועליס אהו רק יבין
 מעט וכן היועץ השני. רק הנועץ בעלמו הוא
 מציץ לגמרי כל פנימיות הענין אבל חסר לו שכל

ותבונה של כולם. ע"כ בהקצן אללו ענה כולם
 ושכל של כל אחד ואחד בזה אז יבין איך ומה
 לבחור ענה אחת משותפת מכל העלות יחד מזה
 מעט ומזה מעט. וכמ"ש (משלי י"א) ותשובה ברוב
 יועץ וזהו מרבה ענה

ע"כ מרבה תבונה שכל
 של כל איש ותבין דבר מתוך
 דבר מעלמך. ועליהם עוד
 חוסיף להשכיל: **מרב**ה
 צדקה **מרב**ה שלום.
 אף שגראה שמתן מעות
 האלרכיס לו כעת לעסק גדול.
 מכל מקום אין רע מ"ו
 מניע לו מזה:

אם למדת תורה הרבה.
 כמוהו שלא הניח דבר
 קטן או גדול (סוכה כ"ח) אל
 תחזיק בו' כי לכך מולרת.
 ר"ל כי כבר נגזר על הילד
 אס חכם או טיפש. או אל
 תאמר כי כבר ילאת ידי
 חובתך למה שגברלת עבורו
 וז"ש אל תחזיק וכו' כי לכך
 מולרת לא תחזיק זה כי
 לא כן הוא כי לפי מדרגתך
 ידוקדק עמך על השגיאות
 הקלות וההתשלוח הלימוד
 ולריך עתה עוד להוסיף
 ללאחי ידי מה שצמך לעשות.
 ואמר כי לכך מולרת. כי הנני

כל אדם גברא לתקן מה. זה דבר זה זה דבר
 אחר וח"ת כנגד כולם ר"ל מי שבמרינה יותר
 גבוה גברא בשביל התורה ואס יאמר הרי למדתי
 חורה לתקנת מה שגברלתי בשבילו לז"ל לא תאמר
 ק ואחז"ל (עירובין י"ג): מוח לו לאדם שלא גברא
 ולכאורה וכי מ"ו רעה עשה לברואיו רק הכוונה כי
 היה קל ומוח ציותר מעשיו רק לבל יאכל מנהמא
 דכסופא גברא אבל כלום חסר קודם שגברא כמו
 אחרי מוחו אס הוא צדיק רק היה דכסופא.
 ואמר

מצפה יהושע (טו) מרבה עבדים בו'. ע"ן
 פסחים (ק"ג:) ופ' פורק גבאי
 רכס ויש פ' ס"ו ופ' רש"ס כ"כ (נ"א): ד"ס יחזיר
 גרבו. (יז) קנה שם טוב בו'. מס' דרך ארץ וז"ל
 ס"ג. (יח) ריב"ז קבל מחלל בו'. מס' סוסיס פ'
 ס"ו הלכס פ'. (יט) ה' תלמידים בו'. מדרש קטנת
 רכס ו' וי"ן.

ואחר שנברא ימשלוש לחקן להבא • והל' יפספס
 לשעבר ונה שקילקל ולא יחזיק טובה לעלמו כי
 לך נולד • ומבואר במ"א :

הוא היה מונה שבחן • דקדק לומר הוא כו' **הרואה את הנולד** • זין במילי דעלמא זין
 במילי דשמיא • כמ"ס לעיל

היו ענוים גדולים ולא החזיקו
 את עלמן במעלות הללו כלום:
ראב"ה בור סיד • מעלת
 בור סיד שמחזיק מימיו ולא
 מכוערין כמי בור : רשב"ג
 ירא חמא • והנה לעיל אמר
 חין בור ירא חמא • חבל
 פ"ה יכול להיות י"ח • חבל
 כאן הכוונה לבחינה אחרת
 זיראת חמא שהיה ירא
 מהחמא עלמו כמו מי שירא
 ובורח מנחש לו מאש השורפת
 פ"ז האופן ממש הי' בעיניו
 העבירה וזה מעלה נפלאה :
אבא שאול כו' כי ראב"ה
 היה בור סיד שאינו מאבד
 סיפה והיינו זקי • וראב"ע
 היה מעין המחנכר והיינו
 חריף • וזה קא מיפלגי ת"ק
 וחבא שאול • כדפליגי בזה
 זכוריות (י"ד) • ת"ק סבר
 סיני עדיף • וחבא שאול סבר
 עוקר הריס עדיף :

אלעזר בן ערך הוא היה מונה שבחן
 רבי אליעזר בן הורקנוס (כ) בור
 סיד שאינו מאבד טפה רבי יהושע
 בן חנניא אשרי יולדתו (כא) רבי יוסי
 הכהן חסיד רבי שמעון בן נתנאל
 ירא חמא ורבי אלעזר בן ערך
 מעין המתגבר • הוא היה אומר
 אם יהיו כל חכמי ישראל בכף
 מאזנים ואליעזר בן הורקנוס בכף
 שניה מכריע את כלם • אבא
 שאול אומר משמו אם יהיו כל
 חכמי ישראל בכף מאזנים ורבי
 אליעזר בן הורקנוס אף עמהם ורבי
 אלעזר בן ערך בכף שניה מכריע
 את כלם : פ אמר להם צאו וראו
 איזה היא דרך טובה שידבק בה
 יהודה ר' אליעזר אומר עין טובה
 רבי יהושע אומר חבר טוב רבי יוסי
 אומר שכן טוב רבי שמעון אומר
 (כ) הרואה את הנולד ר' אלעזר
 אומר לב טוב אמר להם רואה אני
 את דברי אלעזר בן ערך מדבריכם
 שבכלל דבריו דבריכם • אמר להם
 צאו וראו איזה היא דרך רעה
 שיתרחק ממנה האדם • ר' אליעזר
 אומר עין רעה רבי יהושע אומר
 חבר רע ר' יוסי אומר שכן רע ר'
 שמעון אומר הלזה ואינו משלם

צאו וראו • ע"מ רמו
 להם במלת לאו היינו
 כשתהיו צבהמ"ד לחתקורו
 אופני המדות והדרכים

אחד הלוח מן האדם כלוח מן המקום ברוך הוא שנאמר (תהלים ל"ו) לוח רשע ולא ישלם
 וצדיק חונן ונותן • רבי אלעזר אומר לב רע אמר להם רואה אני את דברי אלעזר

מצפה יהושע (כ) בור סיד כו' • פ' זוה"ק מ"י ט"ז • מדרש סעלם (קפ"ז ע"ה) ר"ל חזיל למתמי לביזו רבי כו' : פ"ל
 בירא דלמדוין (כ"ז) ומליון ל"י • והוא נביע מדידי יסיר [לפי הכנאס קרא לווחו גם עשין סמתגבר • וע' פרקי
 ר"א פ"ב • ובגבול' ומ"ס לקמן פ"ז] • (כא) ר' יוסי חסיד • [פ' שבת י"ט-ע"ט] • (כ) הרואה את הנולד • פ' תמיד פ"ד (ז"ב)
 ובגמ"א כח"א • וע' מדרש נמדנר כנס כח"א פ"ד (כ"ט) :

אבות פרק ב

יהי כבוד חברך כו'. ולא תהיה נוח לבעוס זה תלוי בזה. והוי מתחמם כנגד לורון כו'. אבל תהיה זכיר שלא תכונה ר"ל תדע ח"ך להתחמם כי המתקרב אל האש נכמה. [וע' נפש החיים שער נ' פר"א] וחמרי יהי כבוד חבירך

האכסניא להתאכסן אליו. אך באופן אש גם בעל האכסניא חרד לקראתו לקבלו בסבר פנים יפות ומתקן את האכסניא לפניו. אבל אם האיש התכבד לקראתו הוא שב לאחור לבקש אחר שיקבלהו בסבר פנים יפות.

חביב עליך כשלך ר"ל כבוד חבירך שנוהג כך יהיה חביב עליך כשלך הכבוד שאתה מכבד אותו. כי אמנם האדם שעושה כבוד לחבירו אף מפט נחשב צעניו כאלו כבדו הרבה יותר מן הראוי. והכבוד שמכבדין אותו נחשב צעניו פחות מן הראוי. [ובן פ' המדר"ע]:

בן ערך מדבריכם שבכלל דבריו דבריכם: י הם אמרו שלשה דברים רבי אליעזר אומר (כג) יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך (כד) ואל תהי נוח לבעוס (כה) ושוב יום אחד לפני מיתתך (כו) והוי מתחמם כנגד אורן של חכמים (כז) והוי זהיר בגחלתן שלא תכונה (כח) שנשיבתן נשיבת שועל ועקיצתן עקיצת עקרב ולחישתן לחישת שרף וכל דבריהם בגחלי אש: **יא רבי יהושע אומר עין הרע ויצר הרע ושנאת הבריות מוציאין את האדם מן העולם:** **יב רבי יוסי אומר (כט) יהי ממון חברך חביב עליך כשלך והתקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה**

כן ההורה מחזרת היא על האכסניא שלה. לך לריך לקבלה ולתקן א"ע לך. ואם אינו מקבלה בסבר פנים יפות אינה מתאכסנת אליו בע"כ. והנה אחי הגאון ולדיק מוה' זלמן קדוש ה' בזהיות תינוק כבר שית שאל את אחינו הגאון מוה' שמחה זאקל"ה. הנה לפ"ז שהתורה מחזרת על האכסניא שלה הנה כל ישראל לאלהי אברהם יאחק ויעקב יודעי ושומרי התורה ואיך ינאל עם הארץ בקרב ישראל. וכזאת תירץ לו כאשר כתבנו לעיל. והתקן עלמך ללמוד תורה. שלא תהיה חורה מפוארה בכלי מנוער ומשוקן בזוהמת החטא. וכל מי שהוא יותר ת"ח יהיה יותר ירא מהחטא כמו ששיבח ריב"ז את רשב"ז ירא חטא וכמש"ל. וכמשאר"ל (ברכות ס"ו) אשרי אדם מפחד תמיד בד"ת חביב ר"ל בד"ת ג"כ יפחד שמוא יחטא. והתקן עלמך ללמוד תורה ביראת ה' קודם לה. וקודם הלימוד יתודה וידוי אמיתי בלב ולא אך צפה לאמר חטאתי ואף אם תאמר חטאתי מה תפעל:

מצפה יהושע (כג) יהי כבוד חברך כו'. פס' דרך ארץ וועא פ"ב ולג' מלמוד כו' ע' לקמן פ"ד משנס י"ב וז"ל. (כד) ואל תהי נוח לבעוס. ע' ווס"ק מדה"כ נח (ך) פ"א ר' אליעזר אומר לא יס' כך אל זו שלא תהא נוח לבעוס שכל כו'. (כט) ושוב יום אחד כו'. ע' [שנת ק"ג ע"א] מדרש קבלת רכס ע' ד. מני וטוב יום אחד כו' מדרש שוחר טוב ז' [ג"ג ע"ד] וע' ווס"ק וימי ר"ך ע"א סס לו רשיא מסימנא (ל"ג): (כו) והוי מתחמם כו'. מדרש הנחומא הכו סי' י"ב: (כז) והוי זהיר בגחלתן כו'. מדרש בראשית רכס וירא פ"כ גדולים דבני חכמים שאמרו כיו זכיר כו' מדרש שוחר טוב ז"ב (ל"ס ע"ב) פסיקתא רבתי פרש"ג סימן ג'. (כח) שנשיבתן נשיבת שועל. מדרש נמדבר רכס פ"ב (רי"ג) ע"ב מדרש הנחומא במדבר פ"ז: (כט) יהי ממון חברך כו'. ע' הנה דכ"א וועא שק שנו חכמים נמשס. אל סמן עיניך נממון שאינו סין. סמן שוקעת גאון וכו'.

שנשיבתן כו' ועקיצתן כו' ולחישתן כו'. המה הג' דברים שחכמים היו מענישים. חרס שמחא מדוי. וכל דבריהם כו' הוא נזיפה שקל הרבה אם יודע שרבו נקט בדתו עליו מחויב הוא לנהוג נזיפה:

והתקן עצמך כו' שאינה ירושה לך. אף שנאמר תורה וגו' מורשה קהלת יעקב. היינו לכל ישראל היא ירושה. ע"כ לא פסק מהם תורה. אבל לא לכל יחיד היא בירושה אך אם חינע תמלאנה. ואף שהתורה מחזרת על האכסניא שלה לאחר ג' דורות כמ"ש בב"מ (פ"ה). כל שהוא ת"ח כו' התורה מחזרת על האכסניא שלה ואם כן תאמר

אז יאמר והתקן עלמך ללמוד. ולא די אך להתקן לומדי תורה ויהיה לך ג"כ חלק בתורתא. שבלעדי הלימוד אף אם יהיה לך חלק אינה ירושה לך

שהיא תבוא אחריו ואל"ל להתקן עלמך לך. לכן הורנו התנא שהוא טעות. כי זהו אך כאדם שיש לו מכיר בעל האכסניא צעיר והוא מחזר על

לך. כי אך הלומד תורה היא ירשה לו שאין לה הפסק כי גם לאחר מותו שפתותיו דובצות בו' משא"כ במחזיק לומדי תורה :

ובל מעשיך יהיו לש"ש עדה"כ (משנ' ג') **בכל דרכיך דעהו** -

דהיינו שגם בתאוותו הגשמית יכוין לש"ש. וח"כ שז והי' רוחני כמ"ש (יטעיה"כ) כי כאשר ירד הגשם וגו' ושמה לא יסוב כי אם הרוח וגו' ולחס לאחל וגו'. והנה הלשון משמע כי אם הרוח ואז יסוב והעינין כי כל הנאה אם נותנין שבה והודאה למי שברא זה אז מכוין לש"ש חוזרת השפע למעלה כביכול השלם מה שירד למטה וכללו האחרו לו ית'. ובכן

שז הגשם למקומו. ואמר החכם (משנ' ד') עיניך לנכח יצימו ועפ"פ ייסירו נגדך. ר"ל כי בעוד כוונת האדם בעסקיו כדי להרבות הון ולא לש"ש אז חף אם עושה כל הרמאות דומה עליו כמישור. כי תמדת הממון מסמא את עיניו ומטה את לבו עד שאינו מרגיש כלל. אבל כשעיניך למוכח יצימו. ר"ל כשתצונן היציב בשעת עסק הפרנסה כי עיקר חכמית העסק אך שיהיה לך כח וחיל לעסוק בתורה ולעבודת ה' אז עפ"פ ייסירו נגדך. פי' יתראה לפניך הישר מתנגד לרצונך.

שלא יהיה ח"ו מאה הבאה בעצירה : **ובשאתה מתפלל** כי צעורה אין אהנו יודע עד מה בעמדו בחפלה ומחזיק טובה לראשו ומעמנו כרע במודים. וח"כ אין האדם המתפלל רק בשר הנוף אשר הוא כפגז מוצם. לז"ל גם אחה החפלה. ומ"מ אל תעש תפלתך קבע כי הכל רק ערלי נגד התורה :

לפני המקום ב"ה העינין הוא ע"ד מחמול" (ב"ר ס"ח) שהקב"ה נקרא מקומו של עולם. וכמ"ס צוה"ק יראה דלית לבר נש למידהל קמי' ומארי' בגין דליהו רב ושלטי עיקרא ושרשא דכל

לך (ג) וכל מעשיך יהיו לשם שמים : **יג רבי שמעון** אומר הוי זהיר בקריאת שמע ובתפלה. ובשאתה מתפלל (ג) אל תעש תפלתך קבע אלא רחמים ותחנונים לפני המקום **ב"ה שנא' (ויק' ד)** כי חנון ורחום הוא ארך אפים ורב חסד ונחם על הרעה ואל תהי רשע בפני עצמך :

מצפה יהושע (ג) וכל מעשיך יהיו לשם שמים **פ' סיקפת רבני סכ"ג סי' ה'** שפלי כו' כלל כון היתא עו מדי אחרת יתירא ויהי אובד וכל מעשיך יהיו לשם שמים : (ג) אל תעש תפלתך קבע בר' - פ' גרבות (כ"ח) :

אבל עם הזכור חף שלא תהיה תפלתו כ"כ ככוונה שלמה עכ"ו אינה נמאסת כמ"ס צוה"ק פנה אל חפלת הערער ולא בזה את תפלתם. כי ערער פי' יחיד כמו כערער בצרבה ר"ל שחפלת יחיד פונים אחתה על כל לך בדיקדוק ומיפוש בכל עולם ועולם דרך עליות אם היא ראויה לעלות אם לאו ח"ו. אבל לא בזה את תפלתם ר"ל חפלת צבור דלף אם אינה ראויה כל כך לעלות אין מדקדקין עליה כ"כ בצכות הזכור ואינה נמאסת עכ"פ. ואמר הוי זהיר בק"ש ותפלה להתפלל עם הזכור ולא תהיה רשע בפ"ע לפרוש מן הזכור. ובגמרא מפורש בק"פ ההפך בין חפלת יחיד לחפלת צבור. וזה"כ (משנ' ו') עד מתי עלל תשכב ר"ל אחת העלל שאתה לריד לישן הרבה עד מתי תשכב ר"ל תאמר להבא תשכב והיה לך כבד לשכוב. וח"ת מה איכפת לך מתי תקום משנתך ר"ל ודאי תאחר זמן התפלה שהזכור מתפללין. לז"ל והוי זהיר בזה דהיינו שתישן מקודם. וחף לרגל מותר כמ"ס הפוסקי' כדי להתפלל עם הזכור : ואמר אל תהי רשע בפ"ע כי כשמקטטף בטלית ומוכתר בחפילין יראה כאיש לריק וישל ויחשבו **הא** שתפלתו

עלמין. ר"ל שהוא טובל ומקיס כל עלמין כמו המקום שטובל דבר המונח עליו. וח"ש לפני המקום צ"ה היינו שרירך להתפלל בצאימה ויראה ומס"ג ממש אליו שהוא מקומו של עולם. וכמשאלח"ל (תענית ח')

אין תפלתו של אדם נשמעת אל"כ מטיס נפשו בכפו (וע' נפש החיים שער ב' פרק י"ד ושער ג' פרק ה' וסוף פרק י"ד בארובה) :

ואל תהי רשע בפ"ע. רצה לומר שלא תחפלה ביחידות בפ"ע כ"ל תחפלה ביחידות יכול להיות שחיה נקרא רשע ח"ו כי התפלה ביחיד לריד כוונה יתירה ובצאימה ויראה ומס"ג ואם לאו תפלתו נדחית לבר זה אינו מזוי צעורה צומניו -

שחפלתו זכה וחוכו ממולא הללח כחס מרמה -
לז"א אל תהי רשע צפ"ע אף כי אין אחר יודע
מה שלבדך :

דור הולך ודור צח (קהלת א') ולאן אחת הולך שהוא
ענין תכלית האדם רומז נגד ומתנו על לז"א
הכנף פתיל תכלת פי' כי גוון תכלת רומז לתכלית
סוד עולם הכליון. [ועולה א' לע' שנה (מנחת פי"ד)]

אור הכוונה אל תהי רשע צפ"ע כי לפעמים הי"א ר
חופסו בזה לאמר הלל

סוד חילן מרובין עלמא
דמרוכח כידוע] ולכן אחז"ל

כבר אחת בשער נו"ן משערי
הטומא' ולא יועיל לך תשובה
ולא העמול לריק אך עשה
מה שלבדך הפך - לז"א אל
תחזיק עלמך ברשע כ"כ כי
מ"מ יועיל התשובה כמש"ה
תשב חנוט עד דכל וגו' - [וע'
בפי' הרמב"ם] :

דמרוכח כידוע] ולכן אחז"ל
(ברכות יז:) כל מיני גוונין

ר"ל צפניו ממס כי הוא
צטלמו עומד עליך כי אין

יפי' לחלוט חוץ מן התכלת -
ולפני מי אחת עתיד ליתן דין

לו להקב"ה צולמו אלל ד'
אמות של הלכה - ודי בזה

וחשבון לפני ממ"ה הקב"ה
נגד והיה לכם לז"א ורחי"תם

להעיר אחזן צלימודים כי ה'
לצלות שוכן שם :

אוחו שפי' צירושלמי שקלי
על הקב"ה לאמר כאן אוחו

ובעיה"ב דוחק ר"ה לומר
לא תוכל להניח

ונאמר להלן אוחו כו' וכמו
שחמרו ז"ל בצבלי (מנחו' מ"ג:)

המלאכה ושכרה כי צה"ב
דוחק ר"ל מכריח לעשות ולא

הזכיר צל"ית זכה ומקבל
פני שכינה - והנה חז"ל אמרו

לכד שלא תקבל שכר חס לא
תעשה אך גם תעש על עונך

סוטה י"ד) מ"מ נשחנה
תכלת מכל מיני לצטונין -

אח תורחו - ה' ישיס חלקו
ממקבלי עול תורחו - חמן :

ולכאורה קשה דמשמע שלצט
ודאי לריך להיות צל"ית רק

פ"ג עקביא בן מהללאל
או' הסתכל

שואל מ"מ נשחנה לצט
התכלת ולכאורה אחאי לא

בשלשה דברים כו' - ענין
ג' דברים אלו י"ל ע"ד רמז

קאמר למה לריך כלל לצט
צל"ית - אבל הענין שזה

בפרשה לז"ית - כי לז"ית פי'
הסתכלות מלשון מנין מן

ודאי אין שאלה כלל כמו
שחמ"ז (שנת קי"ג:) ח"ר

המרכיס (שה"ב ב') וג"פ כתוב
לז"ית בפרשה וכנגדם רומזים

והרומ תשוב אל האלהים כו'
משל למך שמסר כליו

ג' הסתכלות אלו שאמר כאן -
ועשו להם לז"ית על כנפי צדיהם לדורותם כמ"ס

לעבדיו פקחים שבהם קפלוס
והניחוים צקוספא וטפשים

מחזן בזה הוא נגד
מזות ל"ת כמ"ס והניחוים צקוספא ולא תיקמו

כו' לימים צקס המלך אח
כליו פקחים שבהם החזירוים

מזעות הלשון משמע שהפקחים לא עברו על
מזות ל"ת כמ"ס והניחוים צקוספא ולא תיקמו

לו כשהם מגוהי"ים טפשים
שבהם החזירוים לו כשהם

מזעות הלשון משמע שהפקחים לא עברו על
מזות ל"ת כמ"ס והניחוים צקוספא ולא תיקמו

מלוכלכים שמה המלך לקראת
פקחים כו' - ולכאורה לפי

מזעות הלשון משמע שהפקחים לא עברו על
מזות ל"ת כמ"ס והניחוים צקוספא ולא תיקמו

מזעות הלשון משמע שהפקחים לא עברו על
מזות ל"ת כמ"ס והניחוים צקוספא ולא תיקמו

מזעות הלשון משמע שהפקחים לא עברו על
מזות ל"ת כמ"ס והניחוים צקוספא ולא תיקמו

מזעות הלשון משמע שהפקחים לא עברו על
מזות ל"ת כמ"ס והניחוים צקוספא ולא תיקמו

מזעות הלשון משמע שהפקחים לא עברו על
מזות ל"ת כמ"ס והניחוים צקוספא ולא תיקמו

מזעות הלשון משמע שהפקחים לא עברו על
מזות ל"ת כמ"ס והניחוים צקוספא ולא תיקמו

מזעות הלשון משמע שהפקחים לא עברו על
מזות ל"ת כמ"ס והניחוים צקוספא ולא תיקמו

מזעות הלשון משמע שהפקחים לא עברו על
מזות ל"ת כמ"ס והניחוים צקוספא ולא תיקמו

מזעות הלשון משמע שהפקחים לא עברו על
מזות ל"ת כמ"ס והניחוים צקוספא ולא תיקמו

מזעות הלשון משמע שהפקחים לא עברו על
מזות ל"ת כמ"ס והניחוים צקוספא ולא תיקמו

מזעות הלשון משמע שהפקחים לא עברו על
מזות ל"ת כמ"ס והניחוים צקוספא ולא תיקמו

מזעות הלשון משמע שהפקחים לא עברו על
מזות ל"ת כמ"ס והניחוים צקוספא ולא תיקמו

מזעות הלשון משמע שהפקחים לא עברו על
מזות ל"ת כמ"ס והניחוים צקוספא ולא תיקמו

מזעות הלשון משמע שהפקחים לא עברו על
מזות ל"ת כמ"ס והניחוים צקוספא ולא תיקמו

מזעות הלשון משמע שהפקחים לא עברו על
מזות ל"ת כמ"ס והניחוים צקוספא ולא תיקמו